

انقلاب مشروطه و تغییر گفتمان حاکم بر هنر عکاسی

۵ خرداد ۱۴۰۴ ساعت ۲۰:۵۴

با وقوع مشروطه، گفتمان سیاسی در عکاسی ایرانی دگرگون شد؛ تصویر مردم، شاه و طبقات اجتماعی، عرصه جدیدی از قدرت و روایت را شکل داد. عکس‌ها نه فقط در تثبیت قدرت، بلکه در درگیر کردن توده‌ها و برآوردن نیازهای ایدئولوژیک، وارد صحنه شدند، هرچند نقش مستقیم مردم در تولید این تصاویر محدود ماند. این تحولات نشان می‌دهد که عکاسی چگونه در میان تغییرات سیاسی، به ابزاری مؤثر در ساخت و بازنمایی هویت جدید تبدیل شد.

با وقوع انقلاب مشروطه در گفتمان حاکم بر هنر عکاسی نیز تغییراتی به وجود آمد. درواقع اولین تغییر شکل در گفتمان سیاسی با مشروطه اتفاق افتاد. عکس مسیو نوژ بلژیکی جرقه مؤثری در بالا گرفتن شعله مشروطه خواهی بود. با حوادث و رویدادهای مشروطه، گفتمان سیاسی پهنه خویش را بازتر می‌کند و مردم را به جای رعیت که تا پیش از این در عرصه‌ی تصویر مجالی نمی‌یافتند، در مرکز گفتمان به همراه شاه و دیگر بازیگران آن صحنه (تجار، منورالفکران، روحانیون، مبارزین) قرار می‌دهد. از این پس مردم نیز دارای صدا و تصویر شده و دیده می‌شوند، همانند شاه، درباریان، اشراف و اعیان. در این تخاصم اجتماعی، هم شاه و عاملان حکومتی و هم مردم و مشروطه خواهان از عکس بهره‌ای سیاسی و ایدئولوژیک می‌برند تا در غیاب خود تصویر خود را در مقابل هم داشته باشند. در این مقطع امر اجتماعی فقط به شکلی ضعیف به گفتمان سیاسی ضمیمه می‌شود، آن هم به دلیل حضور توده‌ای عوام در عکس‌ها به جا مانده از دوره‌ی مشروطه. به طور کلی باید گفت که تا این مقطع، سیاست عامل ارتباط همه جانبه‌ی عکاسی با دربار و بعد از آن جامعه است و ماهیت سیاسی تصاویر بر بعد اجتماعی آن‌ها کاملاً غالب است. آن چه که در مشروطه اتفاق افتاد، تنها تغییر شکلی در مفصل بندی گفتمان سیاسی و اضافه شدن دال‌هایی همچون مردم، مجلس و دولت (به عنوان دال‌های اصلی و کلیدی) و در نهایت، به حاشیه راندن موقت شاه در گفتمان سیاسی بود، نه صورت بندی و یا غلبه‌ی گفتمان اجتماعی. بنابراین، تا پایان حکومت قاجار نمی‌توان از صورت بندی گفتمانی اجتماعی در تاریخ عکاسی ایران به دلایل بسیار سخن گفت؛ چراکه مردم نقش فعالی در تولید عکس نداشته و با وجود فقر، کمبود غذا، قحطی، گرسنگی، بیماری‌های همه‌گیری هم چون وبا و ... نمی‌توانستند داشته باشند و توزیع عکس نیز در سطح وسیعی انجام نمی‌پذیرد.

منبع: ذکاء، یحیی، تاریخ عکاسی و عکاسان پیشگام در ایران، چاپ دوم، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴، ص

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۵۰۱۰۲/عکاسی-هنر-حاکم-گفتماز-تغییر-مشروطه-انقلاب/۵۰۱۰۲>